

Molnár Miklós

Havlíková néni végakarata

(Részlet a *Kapd el a birkát* című regényből)

B

ožena Havlíková, városunk köztiszteletben álló nagyszonyja nyolcvankilenc esztendőskorában szenderült végső nyugalomra. Rézműves utcai szép nagy házát, meg a velejáró jókora telket ráhagyta a rokonaira, akiket amúgy nemigen szívelt. Álmában halt meg, békésen, egy gazdag élet végén, csöppet se bánva, hogy el kell búcsúznia – ahogy mondani szokta – „ettől az árnyékszékvilágtól”.

Még valamit örökségül hagyott: házőrző jószágként tartott kedves birkáját, Dorottyát. Halála előtt néhány nappal így szólt Vendulkához és Karelhoz: – Szeretnék rátok bízni valami nagyon fontosat. Én ugyanis nemsokára elmegyek.

– Hova? – kérdezte Vendulka.

– A mennyországba – mondta Havlíková néni erélyesen. – Rátok ruházom Dorottyát. Ti fogtok gondoskodni róla, míg be nem végzi földi pályáját.

– Hé, ez kitolás! – tiltakozott Karel.

– Már mért lenne kitolás? – kérdezte a néni. – Amibe nektek kerül, azt bőven megkaptátok már tőlem, mióta idejártok. Ha jól emlékszem, legelőször is kérni jöttetek hozzám. Ha az én drága Dorottyám, ne adj isten, az unokaöcsém, Vendelín karmai közé kerül, szegény jószágunk végképp befellegzett.

– De miért nekünk kell ruházni? – kérdezte Karel. – Egye fene, gondját viseljük Dorottyának, de az már kitolás, hogy még ruhát is mi vegyünk neki!

Keret nélküli szemüvege mögül Havlíková néni jegesen végigmérte a fiút. – Jobb lesz, ha befogod a szád, fiacskám! Sokkal intelligensebbnek látszol, hogyha hallgatsz.

Vendulka is Karelra meredt. – A néni csak azt akarja mondani, hogy ránk bízta Dorottyát. A mi dolgunk lesz, hogy a gondját viseljük.

– Ez a beszéd, kislány – mondta Havlíková néni. – De még nem dobtam ám be a törülközőt!

– Ugyan már, Božena néni! Egyhamar nem is fogja! – mondta Vendulka.

– Egyszer mindenki földobja a bocskort – dünnyögte Karel –, és az öreglánynak már lejárt a szavatossága. – És a néni felé sandított.

– Lehet, hogy lejárt a szavatosságom, de süket még nem vagyok! – recsegte a néni. – Megettem már a kenyereim javát, sokáig nem halogathatom az elkerülhetlent.

– Szerintem százéves koráig meg se áll. Táviratot fog kapni a köztársasági elnöktől. Mindenkinek táviratot küld, aki betölti a százat – magyarázta Vendulka.

– Ez igazán szép tőle – szólt Havlíková néni. – Csakhogy érdemes-e ezért még tizenegy évig itt rontanom a levegőt? Kötve hiszem... Na, hívjátok be Dorottyát! Itt az ideje, hogy megkapja a tejbe áztatott kenyérkéjét. Ha nincs ez a drága és hűséges jószág, már réges-rég kiábrándultam volna az emberiségéből.

Mire Havlíková néni meghalt, Karel és Vendulka már jó ideje mindennapos vendég volt nála. Ismeretségüket osztályfőnökük egy zseniális ötletének köszönhatték.

– Szeretném, ha a lakóhelyünkre vonatkozó tanulmányaitokat azzal fejeznék be, hogy kiderítitek, mire van szükségük városunk hajlott korú polgárainak – mondta Pelinkáné, az osztályfőnökük. – Derítsétek ki, hogyan gondolkoznak a mai világról. Derítsétek ki, milyen volt szeretett időskoraink élete régen, a huszadik század első felében! Bizony, tisztelt osztály, rengeteget tanulhatunk tőlük.

– Ő csak tudja – kottyantotta el magát Karel. – Amilyen vén szatyor.

– Szerintem ocsmányság, amit Karel Boháček mondott a tanár néniről – mondta Vendulka. – Rá-

adásul nem is igaz. Vagyis nem egészen. Legalábbis egyelőre.

– Ezt meg hogy értsük, Vendulka? – kérdezte Pelinkáné családfintán. – Hogy az öregkor nem leányá-lom? – Megrázta a fejét. – Ugyan, hagyjuk! Legtöbbször úgy érzem magam, mikor kikászálódok reggelente az ágyból... – Ismét megcsóválta a fejét, aztán földerült az arca. – Ide süssetek, tisztelt osztály! Most pedig mindenkit párokba osztok. Vendulka szívem, szerintem remek ötlet, hogy te meg Karel együtt dolgozzatok. Meg mernék rá esküdni, hogy élvezni fogjátok mind a ketten! – És Pelinkáné nyájasan elmosolyodott.

– Jaj, ne! – tiltakozott Karel. – Ez kitolás.

– De még mekkora! – helyeselt Vendulka.

– Szerintem zseniális ötlet – mondta Pelinkáné, és a mosolya vigyorra szélesedett. – Úgy bizony. Azt akarom, hogy mindnyájan párokat alakítsatok. Annyit talán rátok bízhatok, kivéve persze Vendulkát és Karelt, hogy megválasszátok, kivel dolgoztok együtt.

– „Hogy megválasszátok, kivel dolgoztok együtt” – utánozta Karel Pelinkánét, a tanárnő azonban rá se hederített.

– Szeretném, ha mindnyájan megismerkednétek egy hajlott korú polgárunkkal. Annyi mindent tanulhatunk tőlük! – ismételte Pelinkáné. – Derítsétek ki, mit gondolnak, hogyan éreznek a mai életről. És ami a legfontosabb, tisztelt osztály: kérdezzétek ki őket, milyen változásoknak voltak tanúi a mi kis városunkban. Milyen volt az életük azokban a távoli, küzdelmes, nehéz időkben, amikor nem volt még se mosógép, se televízió, se mikrohullámú sütő, se videó. Milyen kérdéseket fogunk tehát fölteni nekik? Rajta, soroljátok a kérdéseiteket, én meg fölírom őket a táblára. *Adatfölmérő lap idős polgárokról* címmel máris szerkesztünk egy kérdőívet. De mielőtt bombázni kezdenétek kérdéseitek özönével, szíveskedjete az is elmélázni: miként tudnátok segíteni azoknak az idős polgárainknak, akiket meginterjúváltok! – Pelinkánét majd szétvetette a lelkesedés. – Fontos, hogy viszonzásul adjunk is nekik valamit, hogyha kérünk tőlük. Nos, tisztelt osztály, rajta, bombázzatok a kérdéseitekkel!

És amire az elmúlt félórán nem volt példa: a Felsővárosi Általános Iskola 5-ös számú tantermére síri csönd telepedett.

– Egyszer és mindenkorra védj a fejedbe: én nem fogok veled dolgozni. Meg is mondom az anyukámnak, hogy írjon a tanár néninek – mondta Vendulka Karelnak. – És írni is fog, majd meglátod. Különben is, Karel Boháček, ha egy hajlott korú rád néz, rögtön tüdőrákot kap, mint aki egész életében dohányzott. Én ilyesmibe nem akarok belemászni, hogy aztán mindent rám kenjenek.

– Aha! – mondta Karel. – Elég, ha rád néznek, és rögtön dögváson érzik magukat. Hanem a te mamád is megérne ám egy interjút! Neki is elég hajlott a kora.

– Egyáltalán nem hajlott – tiltakozott Vendulka.

– Ha nem hajlott a kora, és nem is öreg, akkor meg attól néz ki olyan öregnek, mert a te anyád. Olyan öregnek néz ki, hogy a mamám mamája lehetne, sőt még annál is öregebb. Mint a mamám mamájának a mamája – mondta Karel. – Mindenki azt mondja, hogy a tied a legöregebbnek látszó család az egész városban, az egész országban, sőt az egész világon!

– Tanár néni! – rikoltott Vendulka. – Karel Boháček utálatos és durva és ocsmány dolgokat mond a családomról, ráadásul nem is igaz, amit mond. A tanár néni el se tudja képzelni, Karel mi mindent összehord. Kiborító. És én nem is csináltam semmit.

– Azt látom, Vendulka – mondta Pelinkáné derűsen. – Hát akkor láss munkához!

– Meg fogom kérni az anyukámat, hogy írjon a tanárnőnek – mondta Vendulka.

– Egy újabb levél igazán nem árthat, Vendulka. Annyi levelet kaptam már édesanyádtól, hogy kitapétázhatnám velük az iskolát.

– Úgy érti a tanárnő, hogy kitapétázhatná velük az iskolánk falait? Erre gondol, igaz, tanárnő? – mondta Karel. – Én tuti, hogy semmit se csinálok. Főleg *ővele* – tette hozzá.

– *Ővele* én se – mondta Vendulka.

– Nem lep meg – mondta Pelinkáné. – Már a második félévben járunk, de mostanáig egyikőtök sem vett részt semmiben. Anyukád bezzeg nem sajnálja a fáradságot, Vendulka, azzal a rengeteg levéllel.

– Pelinkáné megrázta a fejét. – Hogy miért párosítottalak össze benneteket? Megmondom nektek kerek perec. Csakis azért, hogy ne tudjatok tönkretenni két másik párt.

Karel Vendulkára, Vendulka Karelra nézett.

Karel amőbázáshoz való négyzetrácsot rajzolt a pad tetejére, és elhelyezte benne az első nullát. Vendulka keresztet rajzolt. Csöndesen, ráérősen játszottak. A végeredmény: döntetlen.

– Mutassuk meg, hogy Pelinkánénak nincs igaza – mondta Vendulka.

– Miért? – kérdezte Karel meglepetten.

– Nem is tudom – mondta Vendulka. – Csak mutassuk meg.

– Oké – szólta Karel. – Indulás!

– Nem lehet – mondta Vendulka. – Még tart az óra. Nem léphetünk le csak úgy!

– Dehogynem – mondta Karel. – Keresünk magunknak egy hajlott korút. Iskolai föladat. Csak nem pazaroljuk rá a szabadidőnket? Gyerünk!

– Tanárnő, kerítünk egy öreg mukit! – bömbölte Karel. – Én meg Vendulka. Oké? Máris indulunk, hogy kerítsünk egyet, mielőtt valaki elhappolja előlünk.

Pelinkánéból jóízű, elégedett sóhajtás szakadt föl, mikor Karel és Vendulka kiviharzott a tanteremből.

Vendulka meg Karel Havlíková nénit pécézte ki magának. Nem volt nehéz rátalálni. Fákka-bokrok dúsán benőtt óriási telken állt a háza, rögtön a város legnagyobb áruháza mögött. A Megasztócs Center tulajdonosa rettentően szerette volna megkaparintani a telket autóparkolóknak. A kandi tekinteteket távol tartó fákkal és magas kerítéssel övezett kertbe elegáns kovácsoltvas kapun át lehetett bejutni, amelyen két kis táblácska fityegett. Az egyikken mindössze ennyi állt: *B. Havlíková*, a másikon pedig ez: *Vigyázz, a kutya harap! Belépés csak saját felelősségre!*

– Én ide nem megyek be – mondta Karel. – Azt mondják, ez egy boszorkánytanya, tele kísértetekkel.

– És ezt el is hitted? – nézett a fiúra Vendulka. – Hát igen. Naná, hogy el. Amilyen balfácán vagy.

– Ráadásul kutya is van. Ki van írva – mondta Karel, és a tábla felé bökött. – Utálom az állatokat.

– Nem mintha te nem az volnál – vágta rá Vendulka. – Különben meg nincs is kutya. A tábla csak azért van kitéve, hogy elriassa az ilyen enyveskező alakokat, mint te.

– Nem megyek be – ismételte meg Karel. – Olvastam egyszer egy ilyen esetről. Az volt a címe, hogy *Jancsi és Juliska*. Irtó cikis ügy. – Karel megborzongott.

– Figyusz – mondta Vendulka türelmesen. – Te akartad kipróbálni ezt a marhaságot. Hát itt van neked a legkirályabb öregcsaj a városban. Öregségben nincs párja. Tuti, hogy mindenkinél öregebb, talán a városnál is. Egyszer találkoztam vele.

– Nem is találkoztál – mondta Karel.

Vendulka kireteszelte a kaput, és belépett. Haladt előre a sötétbe borult betonúton, nyílegyenesen a ház felé. A kert dús növényzete elnyelte az utcai forgalom zaját.

– Beee! Beee! Beee! – harsant föl váratlanul, és a hortenziabokrok közül rakétaszerűen elővágódott valami gyapjas szörnyeteg, éppoly túlméretezett, mint minden más is ebben a kertben. Vendulkának földbe gyökerezett a lába. Karel sarkon fordult, hogy elinaljon. Riadt mozdulata fölkelte a gyapjas szörnyeteg figyelmét. A bozontos jószág lesunyta a fejét, és nekirontott a hanyatt-homlok menekülő Karelnek. A fiú fölszárnyalt a magasba, és bukszusok közt ért földet. Az ijedségen kívül nem esett nagyobb baja.

– Ide hozzám, fiam! – hallatszott a magasból. Aztán ez: – Gyertek csak ide! Na, mozgás, ti ketten! Hadd lássam a fizimiskátokat, mielőtt telefonálok a rendőrségre. Hogy merésztétek a magánterületemre tenni a lábatokat? Na, ki vele! Nem tudtok olvasni? Tudtok? Dehogyan tudtok! Az a modern zagyaság, amit manapság közoktatásnak neveznek, ilyen fontos dolgokra nem terjed ki. Gyertek ide, ha mondom!

Vendulka és Karel a ház lépcsőjéhez óvakodott. Szálfa termetű, fekete ruhás, idős asszonyság állt a verandán, és odafentről pislogott le rájuk. Kezében sétapálca, mondókájának azzal adott nyomatékot. Mögötte pöffeszkedett, immár gazdája lábához kushadva, minden idők leghatalmasabb, legmocskosabb és legtorzonborzabb birkája. Vendulka és Karel hozzá hasonlót rémálmaiban sem látott. A birka még az öregasszonynál is mérgesebbnek rémlett.

– Én nem... nem én vagyok a hibás – hebegte Karel. – Ő találta ki az egészet – mutatott Vendulkára.

– Ez... ez... nem is kutya! – mondta Vendulka, és egy pillanatra sem vette le tekintetét az állatról.

– Hát persze, hogy nem kutya, kislányom – mondta az öregasszony. – Ez juh. Más szóval birka. Nem látod a különbséget?

– Azt tetszik mondani... mert a kapura az van kiírva, hogy harap a kutya. Az van kiírva, láttuk – mondta Karel.

– Tán tiltja a törvény, hogy azt írjak ki a kapumra, ami nekem tetszik? Van ilyen törvény? Nehogy már azt mondjátok, hogy van. Persze lehetséges... – mondta az idős hölgy. – Ideje, hogy ismét írjak a tisztelt képviselőtestületnek. Igaz, nemigen rajonganak a leveleimért.

– Havlíková néninek tetszik lenni? – kérdezte Karel.

– Božena Havlíková a nevem – mondta az öregasszony –, ami meg a tetszést illeti, ahhoz semmi közötök. – Mogorván méregette őket. – Mit akartok?

– Menjünk! – mondta Karel.

– Maradjatok! – rendelkezett Havlíková néni.

– Nem tarthat vissza bennünket – mondta Karel.

– Igazad van – szölt Havlíková néni. – Én nem, de ő igen. – Botjával megbökte a birkát. – Most pedig szépen elmondjátok, mi járatban vagytok, mielőtt ráveszem ezt a derék állatot, hogy kitegye a szűrötöket a portámról. – A hang, amit hallatott, kuncogásnak és kodácsolásnak volt a keveréke. Karelnek eszébe jutott Jancsi és Juliska hátborzongató története.

Vendulka mélyet lélegzett, és egy szuszra elmondta látogatásuk előzményeit.

– Gyertek be! – adta ki az utasítást Havlíková néni. – Nem szokásom a küszöbön intézni fontos ügyeket.

Vendulka és Karel nagy ívben, lábujjhegyen tipegve megkerülte a birkát. Az állat árgus szemmel leste minden mozdulatukat. – Nyughass, fiam! – rendelkezett Havlíková néni, mikor a birka, tekintetét Karelra szegezve, kezdett föltápáskodni.

– Mi a neve a kosnak? – kérdezte Vendulka, miközben bementek a házba. A birka föltápáskodott, és nem tágított a sarkukból.

– Nem kos, hanem nőténybirka – mondta Havlíková néni. – Nem tudod megállapítani a különbséget?

– Annyi rajta a gypjű, hogy nem is lehet – magyarázkodott Karel. – Különb is azt tetszett mondani neki, hogy *fiam*. Miért tetszik így hívni?

– Nem is tudom – válaszolta Havlíková néni. – Egyébként Dorottya a neve.

– Dorottya? – szölt Vendulka. – Nahát, milyen fura birkanév! Sose hallottam még Dorottya nevű birkáról.

– Goethéről se hallottatok, meg az ő *Hermann és Dorottya*járól? Olvasni nem tudnak, és most az is kiderül, hogy fogyatékos az általános műveltségük! – Havlíková néni a fejét csóválta. – Mire valók a tanárok?

– Ez nekem is sokszor jut eszembe – helyeselt Karel. – Jól mondja a néni. Mire valók a tanárok?

– Te csak hallgass, fiacskám! – mondta Havlíková néni. – Dorottya leül! – És a birka leült. – Isten báránya – jelentette ki a néni. – Isten ajándéka.

– Tessék? – vakkantotta Karel.

– *Dorottya* görögül azt jelenti, hogy „Isten ajándéka”. – Megbökdöste a gypjúhalmazt.

– Jaj, de aranyos! – mondta Vendulka. – „Isten ajándéka.” Mintha már hallottam volna ilyesmiről. Egy kedves, aranyos öreg birka, ajándék a mi mennyei atyánktól.

– Ajándék volt csakugyan – recsegte Havlíková néni. – Ajándék az Őstermelők Szállítási Egyesületétől. A sofőrjeik nyakra-főre versenypályának használják az utcánkat. Szegény párákból nyilván a kellenél többet pakoltak föl a teherautójuk platójára. A pilóta túlságosan nagy ívben és túlságosan gyorsan vette be a kanyart, Dorottya meg, egyem meg a drága szívét, leröpült, mint a kismadár, át a kerítésen, be azok közé a gyönyörű magnóliák közé, a kapu mellett. Mindent láttam az ablakból. Azóta nálam vendégeskedik.

– Hogyan láthatta ezekből az ablakokból, hogy mi történik a bejáratnál? – kérdezte Karel. – Attól a rengeteg fától meg limlomtól!

– Amiről én beszélek, az hét vagy nyolc évvel ezelőtt történt – mondta Havlíková néni –, és hogy

mit láthatok a saját ablakaimból, ahhoz neked semmi közöd, fiacskám. – Lehajolt, és megcirógatta Dorottyát. – Zsenge, ártatlan barika voltál, útban a vágóhídra, ugye fiam? – Tovább simogatta a birka fejét. – Betanítottam házőrzőnek. Nem végeztem rossz munkát, ugye? – Kuncogás, kodácslás. – Csodákat művel biztosítási ügynökökkel, kőbor kutyákkal és macskákkal, hozzátok hasonló okvetetlenkedőkkel, no meg a drágalátos, hívatlanul beállító rokonaimmal. – Újabb kuncogás. – Ismételjétek csak el, hogy mit akartok. Tőled akarom hallani, fiacskám! – parancsolt rá Karelra, és feléje dőfködött a sétabotjával.

Karel engedelmeskedett.

– Ej, ej, ej! – mondta Havlíková néni. – Szóval ilyesmivel foglalkoznak manapság az iskolában. Nem-hogy megtanítanak benneteket írni meg olvasni! – Aztán elmosolyodott, most első ízben. – Ami igaz, igaz: a dolognak az a része, hogy viszonzásképp ti is csináltok valamit, egyáltalán nincs ellenemre. – Csettintett a nyelvével. – Temérdek tennivalót tudunk kieszelni, amit viszonzásul ezek ketten pillanatokon belül el fognak végezni, nem igaz, Dorottyá? Tengernyi tennivalót, ami elvégzésre vár a ház körül. – Havlíková néni elégedetten kuncogott.

– De csak akkor, ha ráérünk – vágta rá Karel. A dolog nem egészen úgy készült elsülni, ahogy eltervezték.

– Emiatt ne aggódjatok – mondta Havlíková néni. – Idő bőségesen lesz. – Végighordozta tekintetét a kerten. – Ugye, Dorottyá? Talán kissé elhamarkodottan ítékeztem a modern közoktatásról. Úgy látszik, mégiscsak tanítanak nektek valami hasznosat is az iskolában. Kezdjük hát ott, ahol folytatni akarjuk! Megmutatom nektek a konyhát, és ti főztök egy teácskát. Mit is mondtatok, melyik iskolából jöttetek?

– A Felsővárosiból – mondta Vendulka.

– Nem tehetünk róla – mondta Karel.

– És nem ismertétek a *Dorottyá* szó jelentését? Isten ajándékát? Uram teremtem! Úgy látszik, hajítófát sem ér a mai közoktatás.